

DIIS REPORT

Tobias Gemmerli

Online-radikalisering:
et uafklaret begreb

Litteraturreview af definitioner og
tilgange inden for online-radikalisering
(del 1 af 3)

DIIS Report 2014:07

© København 2014, forfatteren og DIIS
DIIS • Dansk Institut for Internationale Studier
Østbanegade 117, 2100 København Ø
Tlf: 32 69 87 87
E-mail: diis@diis.dk
Web: www.diis.dk

Layout: Allan Lind Jørgensen

Tryk: Vesterkopi A/S

ISBN:

Print: 978-87-7605-675-9

Pdf: 978-87-7605-676-6

Pris: 50.00 kr. inkl. moms

Trykte eksemplarer kan bestilles på publications@diis.dk

DIIS' publikationer kan downloades gratis på www.diis.dk

Indhold

Abstract	4
Indledning	5
Hvad er radikalisering, og hvordan bliver begrebet anvendt?	7
Radikalisering classic a la PET	8
Radikalisering til (accept af) vold – en glidebane for <i>viljen til vold</i>	9
Voldelig radikalisering – hvor har voldens kilde sit udspring?	12
Tre radikaliseringsforståelser – en opdeling af definitionskakofonien	14
Hvad er online-radikalisering?	18
Online-radikalisering – internettet som påvirkningsfaktor eller arena	19
Online-radikalisering som fortrængning af offline-kompleksitet	22
Problematiske antagelser om onlinepåvirkning – konkurrerende hypoteser	24
Tilbage til individet før radikalisering – den evige gåde om subjektet	27
Konklusion	29
Litteraturliste	31

Abstract

Fænomenet online-radikalisering vinder stadig mere frem i forsknings- og policyverdenen. Men den spirende litteratur om online-radikalisering savner både teoretisk klarhed og empirisk tyngde. Indeværende rapport holder litteraturens mest fremherskende definitioner og modelantagelser op mod den alsidige radikaliseringslitteraturs kakofoni af samme. Rapporten finder, at radikaliseringsbegrebet i litteraturen om online-radikalisering ofte beskrives implicit og med afsæt i en række forsimplede modelantagelser, som mange radikaliseringsforskere allerede har bevæget sig væk fra. Litteraturen om online-radikalisering postulerer således en sammenhæng mellem radikalt onlineindhold og politisk vold, der forudsætter, at internettets mange ekstremistiske ekkokamre har en direkte påvirkning på sårbare unges handlingsvilje. Men denne påvirkningsrelation er endnu ikke empirisk påvist, og "viljen til vold" forbliver følgelig et ubesvaret mysterium. Litteraturen om online-radikalisering ender således ofte i tendentiøse trusselsbeskrivelser og uvidenskabelige cirkelslutninger.

Rapporten fokuserer primært på definatoriske spørgsmål og antagelser. Rapporten kan derfor med fordel læses sammen med Gemmerlis øvrige rapporter om online-radikalisering, der dykker mere ned i de specifikke grene af litteraturen om online-radikalisering.

Indledning

Al-Qaeda genopfinder jævnligt sig selv. I foråret 2014 lancerede deres propagandacentral, As-Sahab, traileren til en ny serie af medieproduktioner under titlen *Resurgence*. Videoen benytter sig af alle kendte tricks fra Hollywoodtrailere – speakerstemme, hurtig klipning og smart layout – og manipulerer på behændig vis en Malcolm X-tale, så den ender i en opfordring til “samtale” via voldens sprog. Videoen er således overlæsset med subtile symbolske markeringer og indirekte opfordringer til voldelig jihad. Veldrejede medieproduktioner som denne skaber naturligvis bekymring for, at indholdet kan påvirke de sårbare unge, som i al ubemærkethed betragter det. Bekymringen fører til frygt for radikalisering via propaganda og interaktion på sociale medier – den såkaldte online-radikalisering.

Frygten er blevet både hørt og besvaret af forskere og tænketanke i den vestlige policyvirkelighed. Mange har kastet sig over det nye fænomen med egne vinkler, modeller og problembeskrivelser. En af de største udfordringer for den blomstrende litteratur om online-radikalisering er dog, at selve radikaliseringsbegrebet ofte er implicit og undefineret. Det fremgår eksempelvis sjældent, hvilke antagelser om det før-radikaliserede individ forskningen arbejder ud fra. Hertil kommer, at de få forfattere, der har forsøgt mere eksplicit at bidrage med definitioner på online-radikalisering, baserer disse på en tvivlsom forståelse af radikaliseringsprocessen, som store dele af radikaliseringslitteraturen allerede har forladt. Ekstraheres de bagvedliggende antagelser i den øvrige litteratur om online-radikalisering, peger meget i samme retning.

Indeværende rapport udgør derfor en indledende begrebsafklaring og diskussion, som skal illustrere lidt af bredden i radikaliseringslitteraturens definitionsbuffet og holde det op mod de eksisterende forsøg på at definere online-radikalisering. Rapporten kan med fordel læses sammen med litteraturreviewets del 2,¹ der går mere i dybden med teoretiske skillelinjer inden for litteraturen om online-radikalisering. Formålet med indeværende rapport er at skabe større klarhed over litteraturens radikaliseringsforståelse og pege på en række problematiske forhold omkring den nuværende begrebsanvendelse. Rapporten forsøger således ikke at udrede hele litteraturen om online-radikalisering, men derimod at deducere en

¹ Gemmerli, 2014a.

hyppigt forekommende radikaliseringsforståelse og gennemgå denne forståelses problematiske karakter og modsætningsforhold.

For at kunne tilnærme sig en diskussion af definitionerne på online-radikalisering vil rapporten starte med en kort eksemplificerende gennemgang af, hvorledes radikaliseringsbegrebet hidtil er blevet opfattet, samt hvilken radikaliseringskabelon litteraturen om online-radikalisering oftest er snittet efter. Herefter fremskriver rapporten et par tentative definitioner fra den nye litteratur og viser, hvorledes disse definitioner (og forståelser) ligger i forlængelse af en bestemt tendens/tradition inden for radikaliseringslitteraturen. Herudover illustrerer rapporten kort, hvordan de forskellige forståelser kobler sig til fortællingen om *soloterrorisme* – en fortælling, der om nogen har været drivkraften bag udbredelsen af ideen om online-radikalisering.

Hvad er radikalisering, og hvordan bliver begrebet anvendt?

I radikaliseringsforebyggelsens begyndelse – i efterdønningerne fra Londonbomberne i juli 2005 – vandt diskursen om radikalisering og *homegrown* terrorisme hurtigt indpas. De første egentlige definitioner og conceptualiseringer af begrebet udsprang primært fra litteraturens policyorienterede kredse. Her blev radikaliseringsproces ofte beskrevet via faser, trapper, udbud/efterspørgsel m.m.² Sådanne modeller forklarer radikalisering ud fra en grundforståelse af individet (subjektet) som et svækket, men rationelt individ, som følger en ofte lineær og kausallogisk radikaliseringsproces, gennem hvilken individet gradvis accepterer brugen af vold for derefter at anvende den. Selvfølgeligheden, hvormed radikaliseringsbegrebet ofte anvendes i debatter og policypapirer, samt en stor del af radikaliseringsforskningen antyder, at der er etableret konsensus om begrebsforståelsen. Men som udviklingen i den danske forebyggelsespolitik lader ane – her er radikaliseringsdefinitionen over årene blevet stadig mere omfangsrig – findes der sjældent simple definitioner af meget komplekse problemstillinger. “One size does not fit all”.³ Videnskaben er ikke nået til enighed om en generel radikaliserings teori.⁴ I stedet følger megen forskning og policy egne (teoretiske) smagspræferencer, når den sammensætter en tallerkenfuld radikaliserende faktorer fra den store begrebsbuffet. Resultaterne er derfor meget forskellige, og konklusionerne antager karakter af cirkelslutninger – man finder det, man har lagt på tallerkenen.

Der findes således inden for radikaliseringsforskningen et utal af definitioner på *radikalisering*.⁵ Det skyldes ikke mindst, at forskningen spreder sig over alt fra psykologi og politologi til sociologi og kulturstudier. Stadig flere videnskaber stiller op i det kakofoniske råbekor af videnskabelig uenighed (senest også kvantitativ netværks- og indholdsanalyse), og blikket på radikalisering afhænger i høj grad af valget af faglig disciplin, teori og metode og kan, groft sagt, analyseres på tre niveauer: mikroniveau (individniveau), mesoniveau (gruppeniveau) samt makroniveau (strukturelle, sociale og politiske fænomener).⁶ Mange radikaliseringsdefinitioner

² Størst indflydelse på den danske kontekst havde henholdsvis NYPD-modellen (Silber & Bhatt, 2007: 19) og modellen fra det hollandske projekt ”Wij Amsterdammers” (Mellis, 2007: 40).

³ Borum, 2011b: 8.

⁴ Pisiou, 2013: 45; Lamberty, 2013: 122.

⁵ Schmid, 2013: 17-18.

⁶ Pisiou, 2013: 45; Borum, 2011b: 16.

og -teoretiseringer sonder mellem det at være radikalt tænkende – *passivt* at *efterspørge* fundamentale samfundsforandringer – og radikalisering som proces, hvor den enkelte bliver *gradvis* mere overbevist om *aktivt* at *støtte og/eller forfølge* vidtgående samfundsforandringer, der står i et stærkt modsætningsforhold til den eksisterende samfundsorden.⁷ Radikalisering *processen* kan således føre til såvel aktiv støtte til ikkevoldelig antidemokratisk tænkning/protest som deltagelse i politisk vold og terror. Her kan det derfor være nyttigt yderligere at sondre mellem radikalisering af tænkning (ideologisk radikalisering) og radikalisering af adfærd/handling (voldelig radikalisering).

Radikalisering classic a la PET

En ofte citeret radikaliseringsdefinition i den internationale radikaliseringslitteratur er PET's definition fra 2009, der også lægger sig tæt op ad den danske policydefinition i handlingsplanen *En fælles og tryk fremtid: Handlingsplan om forebyggelse af ekstremistiske holdninger og radikalisering blandt unge* fra samme år.⁸ I PET's radikaliseringspapir lyder definitionen, som følger: "Radikalisering kan beskrives som en proces, hvori en person i stigende grad accepterer anvendelse af udemokratiske og voldelige midler, herunder terror, i et forsøg på at opnå et bestemt politisk/ideologisk mål".⁹

Radikalisering beskrives altså som en kognitiv proces, hvor individet gradvis antager en mere radikal overbevisning, der anviser udemokratiske og voldelige midler til at opnå et bestemt mål. Mål og midler, adfærd (vold) og tænkning (radikalisme) kobles altså sammen, og tænkningen ses som en forløber for den voldelige handling (terror). En af frontløberne inden for litteraturen om online-radikalisering (med fokus på sociale medier), adjungeret professor ved det amerikanske militærakademi West Point, Scott Helfstein, arbejder næsten i direkte forlængelse af denne grundforståelse i udgivelsen *Edges of Radicalization: Individuals, Networks and Ideas in Violent Extremism* fra 2012: "Radicalization, [...] is defined as the process by which people come to adopt extremist political beliefs with a particular emphasis on those ideologies that encourage violent action".¹⁰

⁷ Pisoitu, 2013: 43.

⁸ Radikaliseringdefinition i *En fælles og tryk fremtid: Handlingsplan om forebyggelse af ekstremistiske holdninger og radikalisering blandt unge*: "Radikalisering er den proces, hvorved en person gradvis accepterer ekstremismens idéer og metoder og eventuelt tilslutter sig dens organiserede grupper" (Regeringen, 2009: 8).

⁹ PET, 2009.

¹⁰ Helfstein, 2012: 6.

Værd at bemærke ved begge definitioner er anvendelsen af begreberne “accepterer” (i den danske definition) og “encourage” (i Helfsteins definition). Ved at anvende en sådan formulering slutter definitionerne i al ubemærkethed fra en ren kognitiv proces (ideologisk tænkning) til *muligheden for* en voldelig handling, som dog ikke nødvendigvis bliver ført ud i livet. Det står således hen i det uvisse, hvornår individet er kognitivt parat til at udføre *eller* acceptere udførelsen af vold. Herudover defineres selve “volden” kun i meget brede termer.

Både PET og Helfstein betragter radikaliseringsprocessen som en proces opdelt i fire faser, hvor individet gradvis omvendes til ekstremismens og terrorismens ideer og metoder. Helfsteins fokus retter sig dog mod funktionen af sociale medier, og han lægger derfor vægt på sociale online-processer under radikaliseringsprocessens fire faser. I Helfsteins model sidder der stadig et individ for enden af netværkskablet, hvorfor radikalisering trods sit sociale afsæt endnu kan betragtes som en individuel proces, hvor en person af forskellige årsager og under indflydelse af sociale medier som YouTube “konverterer” til den radikale ideologi.

Radikalisering til (accept af) vold – en glidebane for viljen til vold

Populariteten af de bagvedliggende rationaler i PET og Helfsteins definitioner er stor. Radikaliseringsforskerne Tim Stevens og Peter Neumann opsummerer således i et strategipapir fra 2009 den “generelle” forståelse af radikaliseringsbegrebet, som følger:

“Most of the definitions currently in circulation describe radicalisation as the process (or processes) whereby individuals or groups come to approve of and (ultimately) participate in the use of violence for political aims. Some authors refer to ‘violent radicalisation’ in order to emphasise the violent outcome and distinguish the process from non-violent forms of ‘radical’ thinking”.¹¹

Stevens og Neumann markerer her en splittelse inden for litteraturen, hvor en række forskere mere eksplicit skelner mellem radikal tænkning (radikalisme) og voldelig handling som to forskellige endemål for radikalisering forstået som kognitiv proces.¹² Ifølge denne tankegang vil langt fra alle, som antager ekstreme eller radikale synspunkter, forsøge at implementere dem ved sværdets brug.¹³ Også Helfstein

¹¹ Stevens & Neumann, 2009: 10.

¹² Borum, 2011a: 12.

¹³ Gartenstein-Ross, 2013.

understreger forskellen mellem voldelige og ikkevoldelige udfald af radikaliseringsproces som den mest betydningsfulde sondring i radikaliseringslitteraturen.¹⁴ Dette til trods er overensstemmelsen mellem PET's generelle radikaliseringsdefinition og definitioner, der med tilføjelsen "voldelig" understreger radikaliseringsprocessens voldelige udfald, påfaldende. Og det forbliver uklart, hvornår *radikalisme* (forstået som ideologisk radikaliseringsproces) og *radikaliseringsproces til accept af vold*¹⁵ er forskellige fra hinanden, hvis begge processer primært betragtes som kognitive, og det først retrospektivt kan sluttes, at den ene førte til vold, men den anden ikke.

Med den tyske radikaliseringsforsker Daniela Pisiou's ord kan *radikaliseringsproces til (accept af) vold* – den radikaliseringsforståelse, hvor radikaliseringsprocessen som kognitiv proces går forud for volden (eller accepten af denne), under tiden også kaldet *voldelig radikaliseringsproces* – opsummerende defineres, som følger: "Voldelig radikaliseringsproces [radikaliseringsproces til (accept af) vold] er en proces, der kobler radikale ideer med udviklingen af villigheden til direkte at støtte eller forsøge at udføre voldelige handlinger".^{16, 17}

Det er inden for denne terminologi altså at betragte som radikaliseringsproces, hvis selve radikaliseringsprocessen ender i vold eller accept af voldens metoder. Her regnes vold implicit for at være "illegitim vold", hvorfor statsanknøst vold ikke falder ind under definitionen. Radikaliseringslitteraturen udkrystalliserer sig altså særligt i to forskellige radikaliseringsbegreber: *ideologisk radikaliseringsproces* (eller radikalisme) og *radikaliseringsproces til (accept af) vold*. Begreberne smelter dog i praksis ofte sammen i en model, hvor den tankemæssige, ideologiske radikaliseringsproces går forud for involvering i ekstremistiske miljøer eller soloterrorisme (lone wolf terrorism), hvor angreb udføres af radikaliserede enkeltpersoner med større eller mindre tilknytning til ekstremistiske miljøer. Processen i *radikaliseringsproces til (accept af) vold* er altså stadig udpræget kognitiv med et endnu uforklarligt og pludseligt spring til det voldelige niveau. Og forklaringen på de voldelige handlinger søges, med denne radikaliseringsforståelse i hånd, ofte i de forudgående ideologiske (psykologiske) tankeprocesser. Denne radikaliseringsforståelse synes stærkt inspireret af et

¹⁴ Helfstein, 2012: 6.

¹⁵ PET, 2009; Helfstein, 2012; Stevens & Neumann, 2009.

¹⁶ Pisiou, 2013: 43.

¹⁷ Forfatterens egen oversættelse af: „[G]ewaltsame Radikalisierung – [ist] ein Prozess, in dem radikale Ideen mit der Entwicklung zur Bereitschaft, gewaltsame Taten direkt zu unterstützen oder sie zu verfolgen und zu begehen, einhergeht“ (Pisiou, 2013: 43).

af radikaliseringslitteraturens hovedværker: *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West* fra 2005 af Quintan Wiktorowicz. I *Radical Islam Rising* modellerer Wiktorowicz blandt andet sin radikaliseringsmodel over det socialpsykologiske begreb "kognitiv åbning". En diskussion af denne tænkings påvirkning på litteraturen om online-radikalisering vil blive uddybet i det efterfølgende hovedafsnit.

En af de første rapporter på policyområdet inden for online-radikalisering kommer fra Royal Canadian Mounted Police,¹⁸ *Youth Online and at Risk: Radicalization Facilitated by the Internet*. Rapporten forsøger at undgå sammenblandingen af tænkning og handling, ideologi og taktik:

"Radicalization is the process by which individuals 'are introduced to an overtly ideological message and belief system that encourages movement from moderate, mainstream beliefs toward extreme views.' Radical thinking – even when accompanied by disturbing ideologies – is not problematic. In fact, radical thoughts have contributed to many great advancements. However, when radical thoughts lead to violence and other criminal behaviour, society can be put at risk by the actions of individuals and groups".¹⁹

Rapporten fra Royal Canadian Mounted Police (RCMP) lægger sig altså i forlængelse af den allerede kendte model, hvor et bestemt tanke-system fører til vold og kriminel adfærd. Hvilken form for radikal tænkning der fører til voldelig handling, bliver aldrig helt ekspliciteret, og *viljen til vold* forbliver atter udefineret. Det er netop denne vilje, som repræsenterer radikaliseringsforskningens største mysterium.²⁰ Tilgangen fra RCMP risikerer derfor (som andre tilgange) at lægge meget fokus på processens ideologiske indhold, der er mindre mystisk og lettere at identificere end sociale, kulturelle og personpsykologiske årsager til en bestemt handlingsvilje. Og således bliver kanonerne, de gode intentioner til trods, alligevel rettet mod radikalismen i en mere bred forstand, for selvom radikalismen ikke altid fører til politisk vold og terror, så betragtes radikalismen dog som en proces, der altid har gjort sit virke, inden volden har fundet sted.

¹⁸ Royal Canadian Mounted Police, 2011.

¹⁹ Royal Canadian Mounted Police, 2011: 3.

²⁰ Schmid, 2013: 28.

Voldelig radikalisering – hvor har voldens kilde sit udspring?

Enkelte radikaliserings- og terrorforskere går et skridt videre i kritikken af radikaliseringsbegrebet og understreger det problematiske i den umiddelbart logiske sondring mellem radikalisering af den ideologiske tænkning og radikalisering til (accept af) vold (*violent radicalization*). Terrorforskerne Donald Holbrook, Gilbert Ramsay og Max Taylor²¹ fremhæver således, at radikal tænkning, forstået som troen på det ønskelige og mulige i fundamentale forandringer af den herskende sociale orden, selvfølgelig ikke er noget, som et civiliseret, åbent samfund bør forebygge imod, men at dette forbehold ikke kvalificeres ved blot at tilføje “voldelig” eller “til (accept af) vold” til begrebet. De fremhæver, at der, for det første, er en tendens til, at “voldelig” med tiden glider væk fra “radikalisering”, så radikalisering som sådan bliver synonymt med den voldelige ekstremisme. For det andet er der usikkerhed om, hvordan “voldelig” skal opfattes. Kvalificeringen er typisk ikke defineret nærmere. Kan *radikalisering til (accept af) vold* således også være en *adfærdsændrende* proces, hvor den enkelte bliver involveret i stadig mere ekstrem vold, eller er det udelukkende at opfatte som en proces, hvor individet ender med at *tro* på voldens legitimitet og måske skride til handling?

Som sidste argument fremhæver forfatterne, at selv troen på legitimiteten af en bestemt form for voldsudøvelse er ganske udbredt – ikke mindst i f.eks. FN’s Sikkerhedsråd. Alene accepten af og troen på legitimiteten i opretholdelsen af det statslige voldsmonopol i form af magtens tredeling (lovgivende/udøvende/dømmende) må siges at være en form for radikal tænkning og legitimering af vold (hvilket *republikanismen* også historisk set har været udtryk for, inden den blev en normaliseret praksis for den moderne liberale retsstat). Definitionerne har således store problemer med en ikkeudtalt normativ slagside til fordel for statslegitimerede voldsregimer, og voldsmonopolet optræder næsten uden undtagelse som den udsagte neutrale kategori, der giver selve anvendelsen af radikaliseringsbegrebet en bestemt politisk (og ideologisk) karakter.

Kritikken af *radikalisering til (accept af) vold* fremtvinger altså to forskellige forståelser af volden i radikalisering. I den første forståelse ses radikalisering primært som en kognitiv proces, der ender i voldelig adfærd (politisk vold og terror) – præcis som radikaliseringsbegrebet oprindeligt er blevet defineret af eksempelvis PET. I den anden forståelse fokuseres på den handlings- og adfærdsændrende

²¹ Holbrook, Ramsay & Taylor, 2013: 206.

proces, hvorved det ideologiske indhold træder i baggrunden. Der er med andre ord stor forskel på, om volden forstås som mål for radikaliseringsprocessen eller som del af selve processen.

Voldelig radikaliserings kan derfor også betragtes som en samlebetegnelse for forskellige procesforståelser, hvor volden spiller ind undervejs. Voldelig radikaliserings kan eksempelvis opfattes som de gruppedynamikker, der kendetegner hooliganmiljøer og lignende, og som oftest har karakter af tilfældig vold, inden volden på et tidspunkt evt. retter sig mod et mere klart fjendebillede og udføres mere taktisk. Her tænkes volden altså som en adfærd, den enkelte kan socialiseres til/med, og som noget, der ofte går forud for et egentligt ideologisk engagement. Antages det herudover, at ideologi (mål) og taktik (midler) er to forskellige perspektiver, er der stor mulighed for, at "voldspropensiteten" er med til at farve såvel konstruktionen af fjendebilleder som de voldelige, taktiske dispositioner. Altså, fordi individet eller gruppen allerede har dygtiggjort sig i voldens brug, bliver denne et nærliggende redskab, når ideologien kommer mere i fokus.²²

En anden og mere psykologisk vinkel på voldelig radikaliserings kunne være at fremhæve den tidlige socialisering. Her tænkes vold som redskaber, der indlæres meget tidligt i barndommen eller ungdommen, og som således hænger sammen med nærmiljøet under opvæksten: familie, venner, institutioner etc. Det er alt sammen faktorer, som kan være væsentlige for at forstå, hvordan individet ender i en voldelig/kriminel løbebane.²³ Men det er også faktorer, som i store træk er forholdsvis afkoblede fra ideologiens påvirkning og udvikling.

En tredje og mere generel måde at anskue voldelig radikaliserings på kunne være at betragte radikaliserings som en proces, hvor individet eller gruppen står konfronteret med en voldelig Anden: Hvor volden som redskab altså "fremprovokeres" af voldelige konfrontationer med enten politi, militær, voldelige konkurrerende grupper eller voldelige politiske fjender. Volden bliver altså en form for *reaktion* snarere end en taktisk overvejelse om aktion.²⁴ Litteraturen om sociale bevægelser er rig på eksempler på dette. Bemærkelsesværdigt for disse tre beskrivelser af voldelig radikaliserings er, hvor relativt lille betydningen af online-informationer og online-fællesskaber bliver for selve radikaliserings.

²² Lamberty, 2013: 139; Pisiou, 2013: 55; Merkl, 1986: 39.

²³ Silke, 2008: 106; Pisiou, 2013: 52; Merkl, 1986: 52.

²⁴ Silke, 2008: 106.

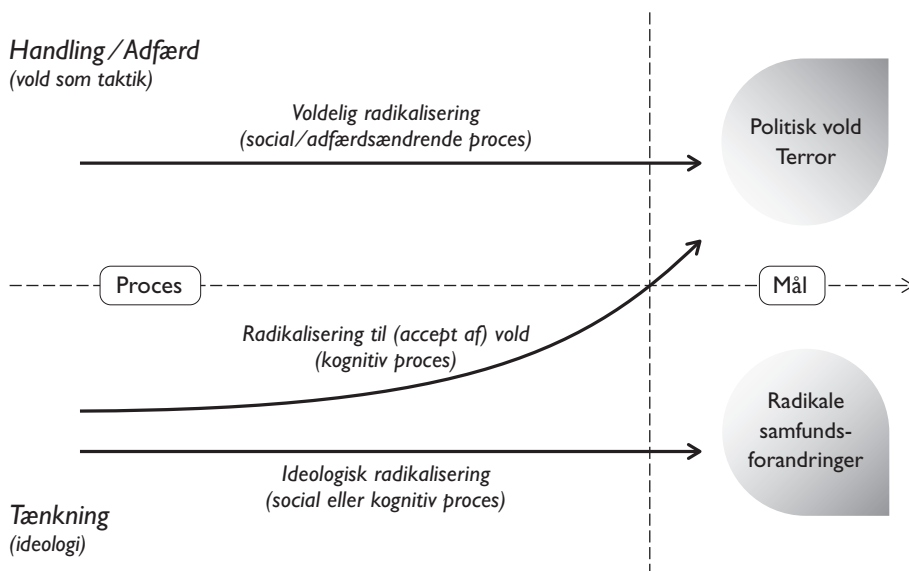
En fordel ved anvendelsen af begrebet voldelig radikaliserings er, at tilgangen bedre omgår de mange normative problemer i antagelserne om et ikkevoldeligt, moderat og neutralt "individ for radikaliserings". På den måde splittes radikaliserings ikke op i en proces, der tager fart ved ideologiens indtræden og afsluttes med den voldelige handling. *Voldelig radikaliserings* muliggør i stedet en forståelse af radikaliserings som en proces, der trækker på et rigt udvalg af ikkeideologiske faktorer og processer, og som ikke har nogen klar begyndelse eller afslutning. Men det betyder også, at fænomenet ikke entydigt kan beskrives og defineres. Udspringet for voldens kilde forbliver en flertydig og mystisk størrelse, der fortaber sig i individtilblivelsens komplekse processer. *Voldelig radikaliserings* relativiserer således blot forklaringsmulighederne yderligere og destabiliserer radikaliserings som brugbart og videnskabeligt begreb.

Tre radikaliseringsforståelser – en opdeling af definitionskakofonien

Helt overordnet opsplitter ovenstående nuanceringer altså det klassiske radikaliseringsbegreb i tre konkurrerende eller supplerende forståelser – *ideologisk radikaliserings*, *voldelig radikaliserings* og *radikaliserings til (accept af) vold* – hvilket er skitseret i nedenstående model. Disse tre nuanceringer er naturligvis langt fra dækkende for de mange forskellige tilgange og modeller inden for radikaliseringslitteraturen, men de kan være et godt udgangspunkt til at anskueliggøre problematiske elementer i den nye litteratur om online-radikaliserings.

Øverste og nederste pil i modellen kan siges at være relativt "rene" og parallelle radikaliseringsforståelser, der kan forklares ved hjælp af forskellige videnskabelige discipliner. I den øverste radikaliseringsforståelse medfører mødet med vold fra den enkeltes ligemænd eller andre grupper i samfundet en socialisering til voldens metode (taktik). I den nederste radikaliseringsforståelse fører radikale ideer til ønsker om radikale samfundsforandringer (ideologi). Men paradoksalt nok synes de fleste forskere og policykribenter at flokkes om forskellige afarter af den midterste model, hvor netop *viljen til vold* forbliver en uforklarlig mellemregning i springet fra tænkning (ideologi) til handling (taktik). Dette hænger formodentlig sammen med radikaliseringsdiskursens opblomstring – særligt efter Londonbomberne – hvor forskere og policykribenter forsøgte at forklare, hvorledes individer opvokset i frie demokratiske samfund uden krig og voldelig repression kan ende med at vende samfundet ryggen og anvende vold mod det fællesskab, som har opfostret dem. Men

Figur I. Tre radikaliseringsforståelser

Note: Modellens tre pile angiver de omtalte radikaliseringsforståelser. 1) Den øverste pil angiver *voldelig radikalisering* som en (voldelig og social) adfærdsændrende proces. 2) Den midterste pil angiver *radikalisering til (accept af) vold* som en primært kognitiv proces, hvor radikaliseringsen er kognitiv, men målet er viljen til vold (i et eller andet omfang). 3) Den nederste pil angiver den ideologiske radikalisering som en proces, der udelukkende fører til tænkning over eller ønsker om radikale samfundsforandringer.

denne tænkning slutter ofte bagvendt: Fordi voldens mål og retning har en bestemt ideologisk farve, må voldens årsag og udspring ligeledes skyldes visse ideologiske tilbøjeligheder. Men som perspektiverne i *voldelig radikalisering* påpeger, synes dette langt fra altid at være tilfældet.

I en rapport fra marts 2013 forsøger terrorforskeren Alex P. Schmid at råde bod på kakofonien i radikaliseringsfeltet ved at præsentere en definition, der har til hensigt at undgå normative antagelser og en ensidig begrebsanvendelse ved at konstruere radikalisering som et begreb, der ikke forud antager eksistensen af noget naturligt, neutralt og sandt. Schmidts definition kan således ses som et forsøg på at inkorporere bredden i de tre ovennævnte radikaliseringsforståelser:

“an individual or collective (group) process whereby, usually in a situation of political polarisation, normal practices of dialogue, compromise and

tolerance between political actors and groups with diverging interests are abandoned by one or both sides in a conflict dyad in favour of a growing commitment to engage in confrontational tactics of conflict-waging. These can include either (i) the use of (non-violent) pressure and coercion, (ii) various forms of political violence other than terrorism or (iii) acts of violent extremism in the form of terrorism and war crimes. The process is, on the side of rebel factions, generally accompanied by an ideological socialization away from mainstream or status quo-oriented positions towards more radical or extremist positions involving a dichotomous world view and the acceptance of an alternative focal point of political mobilization outside the dominant political order as the existing system is no longer recognized as appropriate or legitimate”.²⁵

Hertil supplerer Schmid med beskrivelser af radikaliserings mange direkte og indirekte påvirkningsfaktorer på mikro-, meso- og makroniveau. Styrken ved Schmidts definition er, at den styrer uden om de fleste normative faldgruber (hvor demokratiet f.eks. placeres som udtalt grundnorm), hvilket styrker definitionens metodiske og teoretiske modstandsdygtighed. Ulempen er dog, at den i praksis er umulig at operationalisere og implementere i eksempelvis forebyggelsesarbejdet. Herudover åbner formuleringer som “normal practices of dialogue” for en række nye og ubesvarede spørgsmål om gyldigheden og anvendeligheden af betegnelsen “normal”. Om definitionen derfor hjælper kakofonien af teoretiske stemmer i retning af større enstemmighed, er usikkert.

Trods Schmidts forsøg på nye takter i tilgangen til radikalisering er det endnu svært at opbygge en sammenhængende og generel radikaliseringsteori. Specielt på mikro-/individniveau er der efterhånden udviklet så mange psykologiske og socialpsykologiske modeller, at det, med Pia Lambertys ord, har udviklet sig til et kalejdoskop af mikrofaktorer.²⁶ Ethvert radikaliseringsstilfælde kalder altså på en forklaringsmodel med en unik sammensætning af faktorer. Herudover er den universitære forskningsverden endnu ofte opdelt i discipliner afhængig af “ekstremismetyper” (højreekstremisme, venstreekstremisme og islamisk ekstremisme), og mange af disciplinerne generaliserer ikke ud over deres egen genre. Schmid har eksempelvis selv primært den voldelige jihadisme som empirisk omdrejningspunkt.

²⁵ Schmid, 2013: 18.

²⁶ Lamberty, 2013: 128.

Radikaliseringelitteraturen hjemsøges således til stadighed af ubesvarede spørgsmål og flossede begrebsdefinitioner – selv i situationer, hvor radikaliseringebegrebet forsøges gjort mere præcist og skarpt. Den eneste mulighed for at bibeholde et generelt radikaliseringebegreb er enten at gøre som Schmid (hvilket er operationelt uholdbart) eller at fortrænge alternative definitioner. Således ender den ellers kvalificerende analytiske sondring mellem handling (vold som taktik) og tænkning (ideologi) ofte med at blive fortrængt for derved at afværge konfrontationen med kakofonien af tilgange. Netop dette synes ofte at være tilfældet i litteraturen om online-radikalisering. En stor majoritet af forskning og policy inden for online-radikalisering er således snittet over en radikaliseringsforståelse, hvor den voldelige komponent kraftigt nedtones.

Hvad er online-radikalisering?

“Lone wolf terrorism is a threat to the security of modern society, [and since] lone wolves are acting on their own, information about them cannot be collected using traditional police methods such as infiltration or wiretapping. One way to attempt to discover them before it is too late is to search for various ‘weak signals’ on the Internet, such as digital traces left in extremist web forums. With the right tools and techniques, such traces can be collected and analyzed. In this work, we focus on tools and techniques that can be used to detect weak signals in the form of linguistic markers for potential lone wolf terrorism”.²⁷

Ekstremistiske grupper og terrorbevægelser af forskellig observans er i stigende grad aktive på sociale medier (også kaldet Web 2.0), og det er igennem de sociale medier, at de radikale og ekstreme budskaber ofte spredes til en stor skare af mennesker.²⁸ Før de sociale mediers fremkomst fordrede mødet med den ekstremistiske propaganda, at den enkelte internetbruger selv var meget opsøgende og fandt frem til de rette fora. I dag skal brugerne blot bevæge sig en smule omkring på eksempelvis Facebook eller YouTube.²⁹ Web 2.0 markerer altså overgangen til en langt mere flydende form for internetkommunikation, og det nye internet bliver ofte karakteriseret ved interaktion, fællesskab og åbenhed.³⁰

Men den øgede tilgængelighed og digitaliserede socialiseringskærper trusselsbilledet fra soloterrorismen yderligere, og offentligheden møder fortællinger om individers online-radikalisering og farligheden af ekstremistisk online-indhold, uden at der leveres nogen beviser for, hvordan radikalisering og påvirkning via nettet har fundet sted.^{31, 32} Det skærpede trusselsbillede fremgår også af ovenstående citat fra en forskningsartikel om online-radikalisering af fire forskere fra Totalforsvarets forskningsinstitut i Stockholm.³³ Soloterroristen risikerer ifølge

²⁷ Cohen et al., 2014: 246.

²⁸ Weimann, 2012: 6.

²⁹ Zelin, 2013: 6.

³⁰ Bhui & Ibrahim, 2013: 221.

³¹ Edwards & Gribbon, 2013: 40.

³² Se: Jp.dk 17. juni 2013: ”Hækkerup: Vi skal udfordre radikal propaganda” / *Berlingske* 17. juni 2013: ”Minister til kamp mod radikalisering på nettet”. Her nævnes blandt andre Roshonara Choudhry, Anders Behring Breivik og det al-Qaeda-associerede *Inspire Magazine*.

³³ Cohen et al., 2014.

dette perspektiv at blive radikaliseret anonymt i internettets undergrund og uden for forebyggelsesindsatsens kyndige overvågning, hvorfor forskerne er begyndt at interessere sig for “weak signals” i online-miljøerne i et håb om her at finde radikaliseringsforebyggelsens hellige gral: at kunne opspore det delvis radikaliserede individ, inden processen er fuldbragt.

Online-radikalisering – internettet som påvirkningsfaktor eller arena

Det er endnu kun meget få mennesker, som på den ene eller anden vis radikaliseres til et punkt, hvor de udøver vold. Og det er formodentlig endnu færre, som radikaliseres til dette punkt udelukkende på baggrund af online-indhold og involvering i ekstremistiske sociale online-netværk – hvis dette da overhovedet forekommer (jf. ovenstående afsnits diskussion af radikaliseringsforståelser). Konkret viden på området er nærmest ikkeeksisterende, og nye undersøgelser, der kan kaste lys over fænomenet, er derfor i høj kurs.³⁴ Der findes endnu ingen håndfaste bud på helt nye radikaliseringsmodeller for online-radikalisering. De fleste forsøg på definitioner etc. inden for genren tager således afsæt i allerede eksisterende radikaliseringsmodeller og koncepter og læner sig gerne op ad radikaliseringsforståelser, der kan tilskrive onlineindhold størst mulig betydning. Et af de tydeligste forsøg på en sådan definition fremføres af Bermingham et al.: “Online radicalization is here conceived as a process whereby individuals, through their online interactions and exposure to various types of Internet content, come to view violence as a legitimate method of solving social and political conflict”.³⁵

Bermingham et al. vægter altså eksponering for online-indhold og -interaktion som den påvirkning, der får den enkelte til at anse vold for en legitim metode til løsning af sociale og politiske konflikter. Jf. forrige afsnits redegørelse for begrebet *radikalisering til (accept af) vold* kan ovenstående definition således betragtes som en direkte udløber heraf, hvilket kaster et slæbetov fra PET-definitionen og “den danske model” til den internationale litteratur om online-radikalisering. Den bredere forståelse af radikale tanker er i ovenstående definition blot erstattet af onlineindhold og -interaktion. Men er det at antage et synspunkt om legitimiteten af voldsanvendelse (hvad enten det er militærets, politiets eller ekstremistiske

³⁴ McFarlane, 2010: 3.

³⁵ Bermingham et al., 2009: 1.

grupper vold) nu også en indikation på, om en person ender i politisk vold og terror?

Den mest snævre forståelse af kognitiv radikaliserings (*uønsket ideologisk radikaliserings*), hvor alene det at antage radikale synspunkter ses som potentiel terrorisme, er allerede blevet forkastet af flere i den bredere radikaliseringslitteratur. Der er ganske vist ikke konsensus om, hvad radikaliserings er, men der synes at være opnået en stadig større forståelse for, hvad radikaliserings i hvert fald ikke kan reduceres til at være.³⁶ *Accept af vold* fremstår som minimumgrænse for, hvornår radikaliserings opfattes som trussel mod samfundet, og *viljen til vold* forbliver det uforklarede konceptuelle spring fra accept til handling. Dette gælder også, når online-radikaliserings forsøges forklaret med mere eksplicit fokus på radikaliseringsens voldelige endemål. Bruce McFarlane prøver eksempelvis at rette op på uskarpheden i definitionerne ved eksplicit at definere fænomenet *online-radikaliserings til (accept af) vold* [Online Violent Radicalisation]:

“[T]he use of online communication systems as a means to facilitate, and/or influence individuals or groups, in developing, adopting, and/or advancing belief systems which lay outside the relative norms of mainstream society resulting in the advocacy of threat, and/or physical acts, of violence, to further that belief system”.³⁷

McFarlane forsøger med sin definition at ramme mere præcist, end den generelle definition ellers tillader. Samtidig tillader definitionen større plads til offlineforhold, som blot forstærkes eller faciliteres af internetteknologien. Dette synes imidlertid blot at bidrage med uklarhed om betydningerne og kausalrelationerne. I McFarlanes definition bliver “resulting” derfor det begreb, der, som i PET’s radikaliseringsdefinition, skjuler en tvetydig kausalforbindelse mellem brugen af onlinekommunikation til at “udvikle, antage og/eller fremføre” tankesystemer uden for normen og det at fremsige trusler om vold *eller* udføre voldelige handlinger. Hvordan og hvornår vil udtænkningen af radikale tankesystemer føre til vold eller trusler om vold? Denne vage og uforklarede kausalrelation bliver også tydelig, når McFarlane skal forsøge at beskrive processen, hvor et “søgende” ungt menneske stifter bekendtskab med al-Qaedas *Inspire Magazine*:

³⁶ McFarlane, 2010: 4.

³⁷ McFarlane, 2010: 5.

“For individuals who are searching for religious/political alternatives or individuals who hold non-violent radical ideological beliefs and encounter this material, the magazine could act as one more piece of the jigsaw in the radicalization path in encouraging the individual to take the next step toward legitimising violent behavior”.³⁸

McFarlanes mange måskeparagraffer (could/one more piece/encourage/take the next step toward legitimising) afslører teoriens usikre grund. Den egentlige kausalsammenhæng ekspliciteres aldrig, og dette kommer derfor til at privilegere en bestemt type forklaring, hvor de “sårbare unge” (individniveau), gennem eksempelvis en kognitiv åbning bliver modtagelige over for ekstremismens argumenter og metoder. Online-radikalisering bliver med andre ord udtryk for et fænomen, hvor de sårbare unge internetbrugere lader sig overtale/manipulere af ekstreme ideologier og ekstremistiske grupper. Først forandres tænkningen, og dernæst kan det føre til *accepten af* voldelige handlinger eller *brugen af* vold. *Online-radikalisering*, som den fremlægges af McFarlane og Bermingham et al., er med andre ord blot et synonym for *radikalisering til (accept af) vold*, der foregår under særlige omstændigheder (via sociale medier). Fortællingen om online-radikalisering bør derfor udsættes for samme kritiske behandling som de mest kognitivt anlagte radikaliseringsforståelser.

Daniel Köhler beskriver, modsat forsøgene på at indfange en fuldkommen forståelse af online-radikalisering, hvordan online-radikalisering også kan være en skildring af en tidlig fase af radikaliseringen. Den mulige onlinesocialiserings- og indoktrineringsproces kan være noget, som går forud for en egentlig integration i offline strukturer og aktiviteter.³⁹ Dette er med til at underspile effekten af internettet, men det peger også i retning af mere gruppebårne processer, så kausalforklaringen ikke blot læner sig op ad frygten for soloterrorisme. I en lignende og kort definition forsøger Peter Neumann ligeledes at indfange ideen bag online-radikalisering som: “[T]he different ways in which Internet-based communications contribute to people’s pathways into terrorism”.⁴⁰

Den konceptuelle klarhed i Neumanns og Köhlers definitioner til trods sender ovenstående definition blot aben videre til definitionen af “radikalisering” eller

³⁸ McFarlane, 2010: 12.

³⁹ Köhler, 2012: 9.

⁴⁰ Neumann, 2013: 432.

“pathways”. Debatten ender igen i et radikaliseringssteoretisk limbo mellem faktorer, tilgange, niveauer og procesmodeller. Til gengæld er det med til at fjerne et excessivt fokus på farligheden af onlineindhold: en farlighed og et trusselsniveau, som forudsætter strengt kognitive mekanismer for radikalisering, der hidtil ikke er blevet påvist.⁴¹

Online-radikalisering som fortrængning af offline-kompleksitet

For at en radikaliseringsproces, som giver onlineindhold og -påvirkning forrang, overhovedet kan give mening i et radikaliseringsperspektiv, må forståelsen af radikaliseringsbegrebet altså allerede implicit lægge sig op ad en bestemt kategori af radikaliserings teorier, som vægter ekstremistisk information og propaganda samt onlineinteraktion over andre forhold – f.eks. psykosociale forhold i nærmiljøet, gruppedynamikker og offlinesociale forhold eller identitetspolitik og politiske mulighedstrukturer. Fortællingen om online-radikaliseringsens uforudsigelige soloterrorisme harmonerer derfor bedst med ideen om *radikalisering til (accept af) vold* – en ideologisk, tankemæssig radikalisering fremprovokeret af onlineindhold og -adfærd, der går forud for et egentligt voldeligt engagement. Herved fremhæves den radikale tænkning som det særlige færemoment, samfundet må forebygge imod. Det er derfor i overvejende grad netop denne del af radikaliseringslitteraturen, som først, og med størst konceptuel målrettethed, har udfyldt det teoretiske landkort med nye forklaringer på online-radikalisering. Groft sagt kan tilgange, som særligt vægter farligheden af ekstremismens udbredelse på sociale medier, siges at fremhæve “det ideologiske” element i radikaliseringsprocessen som kernen og den væsentligste faktor. De forskere, der nedtoner internettets store trusselspotentiale, er som oftest også dem, der vægter gruppedynamikker og voldelig adfærd frem for den ideologiske drivkraft.

Charlie Edwards og Luke Gribbon omtaler i en kritisk artikel om emnet problemet ved ovennævnte tilgang, hvor den manglende empiri af internettets komplekse rolle i radikaliseringsprocessen har fået mange forskere til i stedet at fokusere målrettet på onlineindholdet (udbuddet) og dernæst blot antage en påvirkning på den enkelte internetbruger.⁴² Som allerede diskuteret er den kausalrelation yderst tvivlsom, og den kritiske læser må selv forsøge at få enderne til at mødes. Det forekommer derfor nærliggende, at modellen for online-radikalisering i sidste instans implicit må læne

⁴¹ Edwards & Gribbon, 2013: 40.

⁴² Edwards & Gribbon, 2013: 41.

sig op ad det socialpsykologiske catch-all-begreb “kognitiv åbning” for at kunne forklare, hvordan en sårbar ung (med svækket modstandskraft) via internettet får sin ideologiske tænkning “omprogrammeret” til voldens logik.

Her træder Wiktorowicz, en af radikaliseringssteoriens foregangsmand, atter ind i rampelyset. Selvom han ikke altid nævnes eksplicit, forbliver mange antagelser i litteraturen om online-radikalisering meget lig Wiktorowicz’ egen radikaliseringsmodel og -beskrivelse. Et af de mest omtalte og kontroversielle elementer i *Radical Islam Rising* er netop indførelsen af begrebet kognitiv åbning, som hos Wiktorowicz forklarer, hvorledes rationelle individer bliver rystet i deres grundvold og modtagelige over for radikale bevægelers kultivering af nye tænkemåder og verdensanskuelser.⁴³ Ifølge Wiktorowicz kan denne kognitive åbning udspringe af en lang række faktorer, f.eks. diskrimination, socioøkonomisk krise eller politisk repression, men også gennem påvirkning fra grupper og bevægelser, der udfordrer og overbeviser de rationelle individer om gyldigheden af alternative ideer og løsningsforslag.⁴⁴ Ved at definere den kognitive åbning så bredt kan praktisk talt alle sociale og politiske forhold nedskrives til påvirkningsfaktorer på individniveau, og en henvisning til tænkningens radikale indhold bliver det retrospektive bevis for, at en kognitiv åbning har fundet sted. Men er den kognitive åbning i bred forstand ikke blot et begreb for al ændring i tænkning? Og hvordan kobles det til viljen til vold? Antager det ikke blot form af en hovsaforklaring på, hvordan Wiktorowicz’ rationelle individ kan skifte spor uden helt at miste sin rationalitet eller beregnelighed.

To af de mest fremtrædende forfægttere af truslen fra internettet, Gabriel Weimann og Scott Helfstein, abonnerer begge i varierende grad på arvegodset fra Wiktorowicz for at kunne forklare individets ændrede rationalitet. Hos Weimann beskrives internettet som en smittebærer eller et “væksthus” (incubator) for radikale kognitive vira,⁴⁵ og han fremhæver ofte antiterror eksperten Anthony Bergins argument om, at terrorister bruger ungdomsdominerede websider til at rekruttere, på samme vis som pædofile plejer (groomer) deres potentielle ofre.⁴⁶ Lignende overvejelser kan findes hos Helfstein, hvor ideologien træder frem som en manipulerende misinformation, der kan modargumenteres og falsificeres, hvilket

⁴³ Wiktorowicz, 2005: 5-6.

⁴⁴ Wiktorowicz, 2005: 20.

⁴⁵ Weimann, 2012: 79.

⁴⁶ Weimann, 2011: 6.

fordrer en strategisk intervention i løbet af processens mest "åbne" stadie, hvor det rationelle individs cost-benefit-analyse af de foreliggende valg ifølge Helfstein kan forrykkes eller manipuleres til fordel for emotionelt ustabile eller radikalt anderledes rationaler.⁴⁷ Ifølge denne forståelse kan radikaliserings således bedst forebygges på det punkt i radikaliserings, hvor omkostningerne for yderligere engagement er størst – hvor individet er mest udfordret i sin rationalitet.^{48, 49}

Med afsæt i bestemte antagelser om individet før radikaliserings bliver det altså muligt at identificere både udbyderne af den radikale ideologi (radikalt online-indhold) og efterspørgerne af samme (weak signals). Forskere og metodeudviklere er således begyndt at applicere avancerede beregningsmæssige og kvantitative metoder til sporing, kortlægning og analyse af "online-radikaliserings" – se uddybende litteraturreview herom i Gemmerli⁵⁰. Herved er et definitionsproblem (hvad er online-radikaliserings?) blevet fortrængt af et operationaliseringsproblem (hvordan kan vi måle sårbare unges radikaliseringsrisiko ud fra deres adfærd på nettet?). Uafklarede antagelser og forudsætninger er tilsidesat i jagten på det mørke internets "afskyelige snemand": soloterroristen.

Problematiske antagelser om onlinepåvirkning – konkurrerende hypoteser

Ideen om online-radikaliserings bygger med andre ord i vid udstrækning på en videreudvikling af en ældre radikaliseringsmodel, hvor ideologien ofte opfattes som en slags smittebærer; en virus, der gør de sårbare unge kognitivt åbne over for *accepten* af brugen af vold. Den manglende videnskabelige konsensus og de heftige diskussioner mellem radikaliserings-teoretiske skoler betyder, at metodeudviklere og teoretikere udi online-radikaliserings nødvendigvis må definere egne normative, teoretiske og metodiske standpunkter, inden analyserne kan rulles ud. Men som med de andre tvivlsspørgsmål forsømmes denne udmelding til gengæld for en implicit postuleret videnskabelig objektivitet, der ofte reducerer online-radikaliserings til et spørgsmål om ekstremistisk onlineindhold, kognitive åbninger og vægtning af et mikro-/individperspektiv.⁵¹

⁴⁷ Helfstein, 2012: 71.

⁴⁸ Helfstein, 2012: 66.

⁴⁹ For en mere uddybende diskussion af Weimann og Helfstein henvises til Gemmerli, 2014a.

⁵⁰ Gemmerli, 2014b.

⁵¹ Borum, 2011b: 40; McFarlane, 2010: 4; Köhler, 2012: 11.

Problemet med denne tilgang og disse antagelser er blot, som flere radikaliserings- og terrorforskere også har bemærket, at kausaliteten, såfremt den overhovedet er til stede, ganske ofte synes at være omvendt: Voldelige personer opsøger ekstreme miljøer og har somme tider ikke nævneværdig interesse for ideologien.⁵² Med Lambertys ord har indstillingen ikke nogen direkte påvirkning på adfærden, ligesom det ikke er muligt at slutte fra adfærden til en bestemt indstilling.⁵³ På onlineområdet risikerer *radikalisering til (accept af) vold* og *voldelig radikaliserings* altså at blive to konkurrerende forklaringer med to meget forskellige vurderinger af ideologiens farlighed og voldens betydning, men vinderen af forklaringsdysten kan ikke afgøres, al den stund empirien hertil endnu mangler.

Den ældre og mere etablerede forskning i medier og vold antyder også, at påvirkningen og kausaliteten langt fra er lige så entydig, som man først måtte antage, samt at forskningen nødvendigvis må medindregne en lang række individforhold m.m., før en forståelse af mediepåvirkningen kan forklares. Lektor i socialpsykologi Christopher J. Ferguson⁵⁴ deler forskningen i voldelige mediers effekt på voldelig kriminalitet op efter to overordnede tilgange: social indlæringsteori (social learning theory) og katarsishypotesen. Ifølge den sociale indlæringsteori fører vold i medier til øget aggressivitet og voldelig adfærd, da unge mennesker gennem iagttagelse af andres adfærd lærer voldens adfærdsmønstre. Heroverfor stiller katarsishypotesen det modsvar, at vold i medier muligvis kan virke afledende for den fysiske vold – som en slags lynafleder for oparbejdet frustrationsspænding. Ferguson konstaterer i sit metastudie i medier og vold, at begge teser endnu lever i bedste velgående, men at ingen reel effekt indtil videre er blevet endegyldigt påvist. Forskningen i området er altså endnu ikke nået til konsensus om, hvilken indflydelse vold i medier har på unge mennesker.⁵⁵

Ifølge Ferguson er der en variation mellem individer, der peger på en lang række baggrundsfaktorer som væsentlige for en forståelse af mediers påvirkning på aggression og vold. Således viser nogle studier, at en lille gruppe udviser mere aggression, majoriteten udviser ingen effekt, og en anden lille gruppe udviser mindre aggression – på kort sigt.⁵⁶ Samlet får det Ferguson til at konkludere,

⁵² Merkl, 1986: 39; Gartenstein-Ross, 2013; Crone, 2009: 73; Borum, 2011c: 2; Githens-Mazer & Lambert, 2010: 894; Schmid, 2013: 22.

⁵³ Lamberty, 2013: 149.

⁵⁴ Ferguson, 2010.

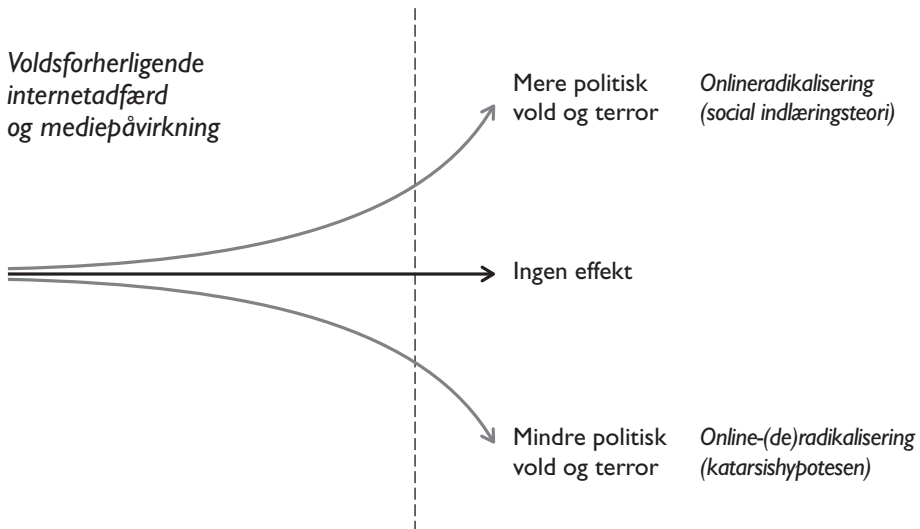
⁵⁵ Ferguson, 2010: 38-39.

⁵⁶ Ferguson, 2010: 44.

at mediepåvirkning (TV, computerspil osv.) allerhøjest kan virke som stilistisk katalysator for aggressionen. Aggressionen, den voldelige antisociale adfærd, finder således ifølge Ferguson en bestemt "form" gennem mediepåvirkningen. Medier kan altså stimulere specifikke former for voldelige handlinger hos specifikke individer, som allerede har tendenser til voldelig adfærd.⁵⁷

Trods årtiers forskning i medier og vold er debatten endnu åben, og på området for online-radikalisering er forskningens indsigter endnu ikke taget til overvejelse. Teorierne om social indlæring og katarsishypotesen afstedkommer to vidt forskellige hypoteser, hvis de overføres til forskningen i online-radikalisering. Mens den første tese (social indlæringsteori) således foreskriver præcis det fænomen, som mange artikler om online-radikalisering foreskriver – nemlig en *radikalisering til (accept af) vold* – peger katarsishypotesen i modsat retning. I princippet kan påvirkningen fra Facebook eller YouTube, hvis man følger katarsishypotesen, føre til flere onlinejihadister og nazipropagandister, der helt afstår fra vold i den fysiske virkelighed. Katarsishypotesen kan således muligvis pege i retning af online-(de)radikalisering som et voldsafledende eller voldsforebyggende og samtidig udpræget ideologisk-afektivt fænomen. Disse to konkurrerende og endnu uafprøvede hypoteser ses illustreret i nedenstående model.

Figur 2. To konkurrerende hypoteser

⁵⁷ Ferguson, 2010: 45.

Føres Fergusons tanker over på online-radikalisering, kunne noget tyde på, at online-indhold i grove træk og for størstedelens vedkommende ikke har nogen effekt. De to teser er her også primært medinddraget for at understrege pointen om, at litteraturen om online-radikalisering udelukkende fremhæver den ene side af sagen; at påvirkningen fra internettet i et eller andet omfang fører til mere politisk vold og terror. Balancen og nuancerne er fortrængt til fordel for en kompleksitetsreducerende og operationaliserbar problembeskrivelse, der ligger i tydelig konceptuel forlængelse af den eksisterende radikaliseringsforståelse.

Tilbage til individet før radikalisering – den evige gåde om subjektet

Det er ikke naturgivent, hvordan individet (eller subjektet) før en radikalisering bør opfattes. Subjektspørgsmålet er en af de ældste filosofiske gåder og en endnu ganske uafklaret kerne til fortsatte diskussioner af alle teorier, som sætter et bestemt menneskeideal før empirien. Så snart subjektet introduceres, bringes spørgsmål som etik, ideologi og ontologi straks i spil, hvilket gør afklaringen af subjektbegrebet til en grundlæggende politisk øvelse. Man må nødvendigvis forudsætte et bestemt subjekt for at kunne forudsige dennes reaktion på udefrakommende stimuli.

Problemet, når subjektet antages forud for undersøgelsen af fænomenet, er dog, at det samtidig begrænser udsyn og indsigt. Konklusionerne vil altid være farvede af de anvendte subjektantagelser. Peter Neumann ender også med at konkludere, at de fleste eksperter efterhånden er enige om, at der ikke findes nogen overordnet model for, hvordan mennesker radikaliseres. Hvert tilfælde er forskelligt fra andre tilfælde, og hvert individs radikaliseringsbane må undersøges på sine egne betingelser. Til trods herfor understreger Neumann sin tro på, at radikalisering *ikke* blot er en myte, modsat hvad flere forskere hævder⁵⁸, og han forsøger at opstille et par generelle tendenser for *majoriteten* af radikaliseringsforløb.⁵⁹

Daniela Psoiu pointerer på lignende vis, at den potentielt uendelige række af faktorer, specielt på individniveau, følgelig må betyde, at der ikke eksisterer nogen egentlig radikaliseringsteori.⁶⁰ Herudover problematiseres det individuelle niveaus subjektspørgsmål ved, at grundmotiverne ofte ikke er forskellige fra tendenser og

⁵⁸ Radikalisering som myte. Se bl.a. Hoskins & O'Loughlin, 2009; Horgan, 2012.

⁵⁹ Neumann, 2011: 15.

⁶⁰ Psoiu, 2013: 50.

følelser, der mere generelt præger ungdommen. Omvendt kritiserer PISOIU makro- og mesoteorier for ikke at kunne forklare, hvorfor det kun er et mindretal af de individer, som er underlagt de givne radikaliseringsfaktorer, der ender i et voldeligt engagement.⁶¹ Problemet bliver for PISOIU dog ikke helt løst med et par generelle tendenser for flertallet af tilfælde. Så længe faktorer er hverken nødvendige eller tilstrækkelige, er de heller ikke forklarende.⁶²

Spørgsmålet om subjektet i radikalisering peger altså tilbage på et helt generelt problem for teorierne – de prøver at indfange beskrivelserne af et fænomen (radikalisering og voldelig ekstremisme), som ikke for alvor har nogen generelle karakteristika ud over at være politiske negationer af den bestående samfundsorden. Men det er ikke muligt at slutte baglæns. Det er ikke muligt at etablere nogen konsistent teori ud fra negationen af et andet fænomen. Og et fornyet fokus på den mere afgrænsede online-radikalisering fortrænger heller ikke de grundlæggende videnskabssteoretiske og normative spørgsmål. Subjektspørgsmålet i radikaliserings teorien er så fundamentalt, at mange forfattere i deres usikkerhed om spørgsmålet kommer til at fremstå konceptuelt tvetydige med implicite antagelser og et uafklaret normativt fundament.

Under alle omstændigheder mangler radikaliseringsforskningen endnu at beskæftige sig mere indgående med subjektspørgsmålet. Det ekspliciteres eksempelvis aldrig, hvorvidt og inden for hvilke rammer individet reagerer rationelt, hvilken betydning følelser (bevidste som ubevidste) har på individet, samt om alle individer i grunden har de samme forudsætninger (humanistisk eller liberalt subjekt), eller om subjektet kan tage meget forskellige udgangspunkter (poststrukturalistisk eller psykoanalytisk subjekt). Herudover står radikaliseringsforskningen – især den, som tager afsæt i *radikalisering til (accept af) vold* – over for store vanskeligheder med at forklare *viljen til vold*. Endelig mangler forskningen i anden række at gøre sig klart, hvad den begrænsede indsigt i subjektet har af betydning for de konklusioner, der drages.

⁶¹ PISOIU, 2013: 48.

⁶² PISOIU, 2013: 55.

Konklusion

“Jihadist forums represent something of a challenge for western governments. Much has been made of the radicalizing effects of jihadism on the internet, but this is proving to be a ‘red herring’. Viewing and surfing habits are no indication of extremist proclivities or terrorist inclinations”.⁶³

Radikalt og ekstremistisk onlineindhold vil fortsat florere på internettet. Dette synes næsten at være internettets naturlov. Spørgsmålet om indholdets effekt og betydning vil derfor også fremover have både policyapparatets og videnskabens interesse. Indeværende rapport har gennem begrebsafklaring og diskussion holdt online-radikaliseringens litteraturens tentative forsøg på at definere online-radikalisering op mod et udsnit af radikaliseringens brede begrebs- og definitionsbuffet. Dette har muliggjort en identifikation af en række problemer i online-radikaliseringens litteraturens begrebsforståelse og -anvendelse.

Rapporten finder, at radikaliseringens begreb i litteraturen om online-radikalisering ofte er implicit, udefineret eller underbeskrevet. Fokus på det store udbud af ekstremistisk onlineindhold betyder blandt andet, at litteraturen om online-radikalisering ofte kommer til at læne sig op ad en bestemt forståelse af radikalisering som *radikalisering til (accept af) vold*. Denne radikaliseringens forståelse har en del børnesygdomme, hvorfor mange forskere i den bredere radikaliseringens litteratur har valgt at kassere den. Rapporten lister således en række problemer, som den spirende litteratur om online-radikalisering i kraft af denne radikaliseringens forståelse er konfronteret med – konceptuelt, definatorisk, normativt og videnskabsteoretisk. Specielt spørgsmålet om *volden* (accept af/viljen til) og antagelserne om *individet før radikalisering* synes at være et sæt ankellænker, som litteraturen fortsat slæber med sig.

Med nye terrrorsager, den ene mere forskellig end den anden, er videnskaben og policyverdenen nødt til vedvarende at gentænke radikalisering som fænomen. Der findes, som Randy Borum bemærker, mange forskellige veje til radikalisering (*ækvifinalitet*), og forskellige personer kan på den samme vej nå til forskellige mål (*multifinalitet*).⁶⁴ Men det er problematisk, at der er næsten lige så mange

⁶³ Awan, 2007: 404.

⁶⁴ Borum, 2011b: 57.

tilgange og forståelser af emnet, som der er forskere. Komplexiteten, når de mange forskellige faktorer forsøges inddraget, ender med at blive langt større, end antallet af radikaliserede individer berettiger, hvilket gør det nærmest umuligt at drage generelle konklusioner uden blot at trøstespise fra en cirkelslutningsbuffet. Om online-radikalisering ligefrem er et vildspor, som ovenfor citerede Akil Awan argumenterer for, er endnu for tidligt at sige. Men forskningen inden for emnet savner såvel teoretisk og metodisk tyngde som brugbar empiri, og på det seneste har en stadig stigende skare af forskere taget meget kritiske ord i brug, når de har forsøgt at beskrive litteraturen og problemstillingerne på området.

For bedre og mere anvendelig forskning i online-radikalisering (og radikalisering mere generelt) må de helt overordnede spørgsmål altså tages op til overvejelse. Tilgange og teorier kan med fordel inkorporere den usikre eller manglende individ-/subjektforståelse i stedet for at fortrænge de ubehagelige spørgsmål. Der er da også mulighed for, at onlineindhold og -adfærd kan studeres under andet påskud end radikalisering.

Indeværende rapport beskæftigede sig primært med det definatoriske niveau i litteraturen om online-radikalisering. For et review af skillelinjer og tilgange inden for litteraturen henvises til Gemmerli⁶⁵. For et review af beregningsmæssige og kvantitative tilgange til online-radikalisering og forebyggelse heraf henvises til Gemmerli⁶⁶.

⁶⁵ Gemmerli, 2014a.

⁶⁶ Gemmerli, 2014b.

Litteraturliste

- Awan, Akil N. (2007): "Virtual jihadist media: Function, legitimacy and radicalizing efficacy", *European Journal of Cultural Studies*, 10:3, s. 389-408.
- Birmingham, Adam, Maura Conway, Lisa McInerney, Neil O'Hare & Alan F. Smeaton (2009): *Combining Social Network Analysis and Sentiment Analysis to Explore the Potential for Online Radicalisation*, konferencepapir, i ASONAM 2009 – Advances in Social Networks Analysis and Mining, 20.-22. juli 2009, Athen. (http://doras.dcu.ie/4554/3/DCU_asonam09.pdf) [15. jan. 2014]
- Bhui, Kamaldeep & Yasmin Ibrahim (2013): "Marketing the 'radical': Symbolic communication and persuasive technologies in jihadist websites", *Transcultural Psychiatry*, 50:2, s. 216-234.
- Borum, Randy (2011a): "Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories", *Journal of Strategic Security*, 4:4, Henley-Putnam University Press, s. 7-36.
- Borum, Randy (2011b): "Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research", *Journal of Strategic Security*, 4:4, Henley-Putnam University Press, s. 36-62.
- Borum, Randy (2011c): "Rethinking Radicalization", *Journal of Strategic Security*, 4:4, Henley-Putnam University Press, s. 1-6.
- Cohen, Katie, Frederik Johansson, Lisa Kaati & Jonas Clausen Mork (2014): "Detecting Linguistic Markers for Radical Violence in Social Media", *Terrorism and Political Violence*, 26:1, s. 246-256.
- Crone, Manni (2009): "Den saudiske forbindelse: islamisme, salafisme og jihadisme på nordlige breddegrader", i Tonny Brems Knudsen, Jørgen Dige Petersen & Georg Sørensen (red.): *Danmark og de fremmede. Om mødet med den arabisk-muslimske verden*, Århus: Forlaget Academica, s. 63-79.
- Edwards, Charlie & Luke Gribbon (2013): "Pathways to Violent Extremism in the Digital Era", *The RUSI Journal*, 158:5, London: Routledge, s. 40-47.
- Ferguson, Christopher J. (2010): "Media Violence Effects and Violent Crime", i Christopher J. Ferguson (red.): *Violent Crime – Clinical and Social Implications*, SAGE Publications.
- Gartenstein-Ross, Daveed (2013): "Online Radicalization to Violence", interview med Daveed Gartenstein-Ross foretaget af Maria Prosviryakova. (http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1967#top) [16. feb. 2014]

- Gemmerli, Tobias (2014a): "Online-radikalisering: en rundrejse i forskningslitteraturen – litteraturreview af definitioner og tilgange inden for online-radikalisering (del 2 af 3)", kommende *DIIS Report*.
- Gemmerli, Tobias (2014b): "Online-radikalisering: forebyggelse ved brug af beregningsmæssige og kvantitative tilgange – litteraturreview af definitioner og tilgange inden for online-radikalisering (del 3 af 3)", kommende *DIIS Report*.
- Githens-Mazer, Jonathan & Robert Lambert (2010): "Why conventional wisdom on radicalization fails: the persistence of a failed discourse", *International Affairs*, 86:4, s. 889-901.
- Helfstein, Scott (2012): *Edges of Radicalization: Individuals, Networks and Ideas in Violent Extremism*, Westpoint: Combating Terrorism Center. (http://www.ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2012/06/CTC_EdgesofRadicalization.pdf) [23. sep. 2013]
- Holbrook, Donald, Gilbert Ramsay & Max Taylor (2013): "'Terroristic Content': Towards a Grading Scale", *Terrorism and Political Violence*, 25:2, s. 202-223.
- Horgan, John (2012): *Discussion Point: The End of Radicalization?* (<http://www.start.umd.edu/news/discussion-point-end-radicalization>) [28. feb. 2014]
- Hoskins, Andrew & Ben O'Loughlin (2009): "Media and the myth of radicalization", *Media, War & Conflict*, 2009:2, s. 107-110.
- Köhler, Daniel (2012): "Internet and Radicalization – Connecting the Dots – the Role of the Internet in the Individual Radicalization Processes of Right-Wing Extremists", *Working Paper*, 01:12, Institute for the Study of Radical Movements. (http://www.istramo.com/images/ISRM_K%C3%B6hler_Internet_and_Radicalization.pdf) [5. nov. 2013]
- Lamberty, Pia (2013): "Methodologische Schwierigkeiten und Herausforderungen einer quantitativen Radikalisierungsforschung am Beispiel des Rechtsextremismus. Ein Über- und Ausblick", *Journal EXIT-Deutschland, Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur* 3, s. 115-181.
- McFarlane, Bruce (2010): *Online Violent Radicalisation (OVer): Challenges facing Law Enforcement Agencies and Policy Stakeholders*. (<http://artsonline.monash.edu.au/radicalisation/files/2013/03/conference-2010-online-violent-radicalisation-bm.pdf>) [24. sep. 2013]
- Mellis, Colin (2007): "Amsterdam and Radicalisation: The Municipal Approach", i *Radicalisation in broader perspective*, s. 40-48. (http://www.google.dk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CE-0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fenglish.nctb.nl%2FImages%2FCongresbundel%2520UK%2520compleet_tcm92-132318.pdf&ei=sIn9T4znG8T-

- T4QSmqODFBg&usg=AFQjCNEx8cTPGLDpRXhGSZzqJFGiL8c2DQ)
[26. feb. 2014]
- Merkl, Peter H. (1986): "Approaches to the Study of Political Violence", i Peter H. Merkl (red.): *Political Violence and Terror: Motifs and Motivations*, Berkeley: University of California Press, s. 19-58.
- Neumann, Peter (2011): *Preventing Violent Radicalization in America*, Bipartisan Policy Center. (<http://bipartisanpolicy.org/sites/default/files/NSPG.pdf>) [24. sep. 2013]
- Neumann, Peter (2013): "Options and Strategies for Countering Online Radicalization in the United States", *Studies in Conflict & Terrorism*, 36:6, s. 431-459.
- PET – Politiets Efterretningstjeneste (2009): *Radikalisering og terror*. (https://www.pet.dk/CTA/~//media/CTA/Radikalisering_og_terror.ashx) [22. feb. 2014]
- Pisoiu, Daniela (2013): "Theoretische Ansätze zur Erklärung individueller Radikalisierungsprozesse: eine kritische Beurteilung und Überblick der Kontroversen", *Journal EXIT-Deutschland, Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur* 1, s. 41-87.
- Regeringen (2009): *En fælles og tryk fremtid: Handlingsplan om forebyggelse af ekstremistiske holdninger og radikalisering blandt unge*, januar 2009. (http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_4297_597357333.pdf) [6. april 2014]
- Royal Canadian Mounted Police (2011): *Youth Online and at Risk: Radicalization Facilitated by the Internet*. (<http://www.rcmp-grc.gc.ca/nsci-ecsn/rad/youth-june-eng.pdf>) [20. sep. 2013]
- Schmid, Alex P. (2013): *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, ICCT Research Paper, Haag: International Centre for Counter-Terrorism. (<http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf>) [17. jan. 2014]
- Silber, Mitchell D. & Arvin Bhatt (2007): *Radicalization in the West: The Home-grown Threat*. (http://sethgodin.typepad.com/seths_blog/files/NYPD_Report-Radicalization_in_the_West.pdf) [26. feb. 2014]
- Silke, Andrew (2008): "Holy Warriors: Exploring the Psychological Processes of Jihadi Radicalization", *European Journal of Criminology*, 5:1, s. 99-123.
- Stevens, Tim & Peter R. Neumann (2009): *Countering Online Radicalisation – A Strategy for Action, A policy report published by the International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR)*. (<http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/123676849IICSROnlineRadicalisationReport.pdf>) [20. sep. 2013]

- Weimann, Gabriel (2011): "Al Qaeda Has Sent You A Friend Request: Terrorists Using Online Social Networking", paper submitted to the Israeli Communication Association. (https://www.counterextremism.org/resources/details/goto_url/337/4797) [23. sep. 2013]
- Weimann, Gabriel (2012): "Lone Wolves in Cyberspace", *Journal of Terrorism Research*, 3:2, s. 76-90.
- Wiktorowicz, Quintan (2005): *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Zelin, Aaron Y. (2013): *The State of Global Jihad Online – A Qualitative, Quantitative, and Cross-Lingual Analysis*, New America Foundation. (<http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Zelin20130201-NewAmericaFoundation.pdf>) [23. sep. 2013]